

Isoäitien iltasadut

Kuvittanut Paula Mela

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Sisällys

- 6 Satujen jaettu ilo
- 8 **Eila Roine**
H. C. Andersen:
Ruma ankanpoikanen
- 18 **Annukka Kalela**
Martti Haavio:
Onnen tupa
- 24 **Tarja Halonen**
Grimmin veljekset:
Bremenin soittoniekat
- 30 **Tarja Raipala**
Englantilainen satu:
**Kultakutri ja kolme
karhua**
- 36 **Salla Paajanen**
Grimmin veljekset:
Tittelintuure
- 42 **Eija-Riitta Korhola**
H. C. Andersen:
Keisarin uudet vaatteet
- 50 **Anna Hanski**
H. C. Andersen:
Prinsessa ja herne
- 54 **Marja-Leena Tuomi-Nikula**
Grimmin veljekset:
Kuusi joutsenta
- 62 **Heli Tanner**
Sakari Topelius,
kertonut Kirsti Mäkinen:
Adalminan helmi
- 72 **Liisa Tuominen**
Grimmin veljekset:
Lumikki

Kuvittaja kiittää Otavan Kirjasäätitöitä.

Tekstit © oikeudenomistajat ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2021

Kuvitus © Paula Mela ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2021

ISBN 978-951-1-39413-6

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2021

- 86 **Helena Ahti-Hallberg**
Grimmin veljekset:
Prinsessa Ruusunen
- 92 **Emine Hetemaj**
Grimmin veljekset:
Punahilkka
- 98 **Arja Huhtamäki**
Marjatta Kurenniemi:
Satu pojasta joka tahtoi oppia lentämään
- 102 **Eva-Riitta Siitonen**
Grimmin veljekset:
Tuhkimo
- 110 **Kerttu Lampinen**
Grimmin veljekset:
Hannu ja Kerttu
- 122 **Leeni Peltonen**
H. C. Andersen:
Peukalo-Liisa
- 134 **Sikke Sumari**
Charles Perrault:
Saapasjalkakissa
- 142 **Seela Sella**
Mika Waltari:
Pienen mustan koiran joulu
- 148 **Marja Antila**
Kaarina Helakisa:
Suklaapilvet
- 154 **Kirsti Manninen**
Martti Haavio:
Porsas Urhea
- 159 Läheteet

Satujen valitsijoiden esittelytekstit: Aino Loikkanen • Satujen jaettu ilo: Leeni Peltonen
• Graafinen suunnittelu: Päivi Puustinen • Toimittaja: Sanna Jaatinen

Satujen jaettu ilo

Sydämeni sykähtää joka kerta, kun lapsenlapseni istahtaa syliini kirja kainalossaan. Molemmille on selvää, että nyt hypätään satujen maailmaan. Lapselle ääneen lukeminen on aina yhtä hauskaa ja liikuttavaa. Jokaisella lukukerralla tapahtuu tärkeitä asioita: Jaamme ilon lapsen oppimasta uudesta sanasta tai oivalluksesta. Jaamme tarinan herättämän tunteen, ja vietämme sylikkään hetken, joka merkitsee paljon molemmille.

Isoäitien iltasadut on ollut ainutlaatuinen projekti, jossa Kotilieden toimitus, Kotilieden Kummikerho ja Otavan lasten ja nuorten kirjallisuuden toimitus yhdistivät voimansa. Kotilieden Kummikerho on vuosikymmenien ajan tukenut suomalaisia perheitä aineellisesti ja henkisesti. Viime vuosina kerho on auttanut erityisesti omaishoitajia ja tukenut vähävaraisten lasten koulunkäyntiä ja harrastuksia. Tämän yhteisen satukirjahankkeen tarkoitus on edistää lasten lukutaitoa, ehkäistä syrjäytymistä ja muistuttaa myös digilaitteiden valtaamassa maailmassa satujen lukemisen tärkeydestä.

Mukaan lähti joukko tunnettuja isoäitejä kuten Seela Sella, Tarja Halonen, Eila Roine ja Kirsti Manninen. Kotilieden lukijoista mukaan kutsuttiin kahdeksan isoäitiä eri puolilta Suomea. Jokainen isoäiti sai valita lempisatunsa, perustella valintansa ja kertoa myös omista luku-
muistoistaan. Moni kertoi valinneensa sadun, jonka lapsenlapsi haluaa kuulla joka kerta isovanhemman tavatessaan.

Arvovaltainen isoäitien joukko poimi helmet satukirjallisuuden parhaita klassikoista. Paljon tuttuja prinsessoja, viisaita eläinhahmoja ja hurmaavia satuolentoja herää taas eloon tarinoiden ja kuvitusten myötä.

Uskon, että moni isoäideistä koki saman kuin minä: oli jännittävää palauttaa mieleen oman lapsuuden lukuelämykset. Ja samalla tuntui suorastaan juhlavalta ajatella, että näin me isoäidit siirrämme tärkeää kulttuuriperintöä eteenpäin. Se, jos mikä, on juuri meidän tehtävämme!

Jokaisella lapsella tulisi olla oikeus iltasatuun. Ja jokaisella aikuisella, jolla on onni saada syliinsä lapsi satuja kuuntelemaan, tulisi aina olla aikaa vähintään yhteen satuun.

Helsingissä äitienpäivänä 2021

Leeni Peltonen

Kummikerhon hallituksen puheenjohtaja

Eila Roine

*Mummi ja isomummi, kuusi lastenlasta,
kolme lastenlastenlasta, Tampere*

»**Ruma ankanpoikanen** on nykymaailmaan sopiva satu siksi, että kiusaaminen on väärin. Sadussa pientä ankkaa haukutaan ja kaikki tavoin halvennetaan. Ja mikä hänestä tuleekaan! Sadun voimana on oivallus, että kenestä tahansa voi tulla mitä tahansa. Ennakkoluuloista toisia kohtaan pitäisi luopua tosielämässäkin.

Olen aina lukenut lapsenlapsilleni iltasatuja. Kun nyt jo aikuinen lapsenlapseni oli pieni, halusin kerran saada hänet nukahtamaan. Luin oikein unettavalla äänellä satukirjaa pitkän aikaa. Lopetin, kun luulin, että lapsi oli unessa. Hän avasikin vielä silmänsä ja sanoi: Voitko mummi mennä pois, että saan nukuttua!

Pidän lapsille lukemista hirvittävän tärkeänä. Sadut opettavat elämää lempeästi. Kun aikuinen on innokas lukija, lapsikin kiinnostuu satujen maailmasta yhä enemmän. Minua pyydetään usein ’lukemaan äänellä’. Se tarkoittaa, että jokaisella satuhahmolla on oltava oma persoonallinen äänensä.»

Ruma ankanpoikainen

H. C. Andersen

Oli kaunis kesäpäivä maalla. Ohra huojui keltaisena, kaurapelto vihreänä, niityltä kantautui vasta korjatun heinän tuoksu. Haikara käyskenteli siellä pitkällä punaisilla jaloillaan ja puheli itsekseen egyptiksi, sillä sen kielen se oli oppinut äidiltään. Vainioiden ja niittyjen ympärillä oli suuria metsiä ja metsien keskellä syviä järviä. Kartanon kauniit rakennukset kylpivät auringonpaisteessa, kirkasvetiset kanavat risteilivät puistossa ja niiden reunoilla kasvoi korkeita kasveja, joiden lehdet olivat suuria kuin raparperinlehdet. Siellä kyyhötti ankaamo pesässään ja oli jo perin kyllästynyt hautomiseen, kun muut ankat uiskentelivat kanavien vesissä eivätkä ehtineet seurustelemaan sen kanssa.

Lopulta munat alkoivat risahdella toinen toisensa jälkeen. »Piip, piip», kuului pesästä.

»Pitäkää kiirettä, pitäkää kiirettä», sanoi emo, ja poikaset kiirehtivät minä jaksoivat. »Oletteko jo kaikki täällä», se sanoi ja kohottautui hiukan.

Yksi muna oli vielä ehjä. Se oli kaikkein suurin. Emon ei auttanut muu kuin jatkaa hautomista, vaikka se olisi jo mielellään vienyt poikasiaan harjoittelemaan uimista. Kun muuan vanha ankka tuli vierailulle, emo valitteli, miten yhden munan puhkeaminen voi kestää niin kauan.

»Annapas minun katsoa sitä munaa», vanha ankka sanoi. »Usko pois, se on kalkkunan muna. Sillä tavalla minuakin kerran petettiin ja minulla oli suuri tuska niistä poikasista, sillä ne eivät opi uimaan. Jätä se siihen ja huolehdi toisista lapsista.»

»Minä haudon sitä kuitenkin vielä hiukan», ankkaemo sanoi. »Kun olen hautonut näin kauan, voin hautoa loppuunkin. »

Vihdoin suuri muna halkesi. »Piip, piip», sanoi poikanen ja ryömi munasta.

»Onpa se hirveän suuri», tuumi ankkaemo. »Ja hirveän ruma. Toivottavasti se ei ole kalkkunan poikanen. No, se nähdään pian. Veteen sen pitää mennä niin kuin toistenkin.»

Seuraavana päivänä ankkaemo johdatti lapsensa kanavan reunalle. Loiskis, se hyppäsi veteen, ja poikanen toinen toisensa perästä. Vesi läikähti poikasten pään yli, mutta ne pääsivät taas ylös ja pysyivät kauniisti pinnalla. Jalat kävivät kuin itsestään. Ruma harmaa poikanenkin oli mukana.

»Ei se mikään kalkkuna ole», tuumi emo. »Voi miten kauniisti se pitää päänsä pystyssä. Kyllä se on minun oma poikaseni. Oikeastaan se on aika kaunis, kun sitä tarkemmin katselee», se huokasi äidin ylpeydellä.

»Pitäkää kiirettä, pitäkää kiirettä», se huusi pesueelleen. »Vien teidät ankkatarhaan. Mutta pysytelkää minun lähelläni ja varokaa kissaa.»

Ankkatarhassa oli hirveä meteli, sillä siellä tapeltiin ruokapaloista.

Ankkaemo opasti poikasiaan ja kehotti näitä niaamaan kaulallaan vanhalle ankalle, joka oli espanjalaista rotua ja etevin kaikista. Merkkinä sillä oli punainen nauha koipensa ympärillä.

»Kulkekaa jalat harallaan niin kuin hyvin kasvatetut ankat tekevät», ankkaemo sanoi.

Poikaset tottelivat kiltisti ja notkistivat kaulaansa.

»Onpa rouvalla kauniita lapsia», sanoi punanauhainen ankka. »Mutta tuo yksi ei ole onnistunut. Voi kunpa voisitte munia sen uudelleen.»

»Se ei valitettavasti käy päinsä, teidän armonne», sanoi ankkaemo. »Poikainen ei ole kaunis, mutta ui yhtä hyvin kuin muut, jopa paremmin. Se on maannut munassa liian kauan eikä ole siksi saanut vielä oikeaa muotoa. Uskon, että se kehittyy yhtä kauniiksi kuin muutkin aikaa myöten.»

Mutta heti lensi muuan nuori ankka nokkaisemaan poikasta niskaan. »Se on liian suuri ja erikoinen», se sanoi. Ja kaikki muut ankat ja kanat alkoivat ahdistella poikasraukkaa.

Poikainen oli kovin surullinen siitä, että oli niin ruma ja koko ankka-tarhan pilkattavana. Kun eläimille ruokaa tuova palvelustyttökin vielä potkaisi sitä, se juoksi ja päätti lentää aidan yli. Se juoksi eteenpäin ja tuli suurelle suolle, jossa asui sorsia. Sinne se jäi yöksi lepäämään.

Aamulla sorsat tarkastelivat uutta toveriaan. »Mikä sinä olet miehiäsi? Oletpa aika ruma. Mutta ei se meitä haittaa, kunhan et aio meidän sukuumme vävyksi.»

Sellaista ankanpoika ei totisesti aikonut. Se lepäili kaislikossa ja joi vähän suovettä. Sitten siihen ilmaantui kaksi nuorta hanhikukkoa, jotka olivat vasta lähteneet pesästä ja olivat kovasti ollakseen. Hanhet sanoivat: »Lähde meidän mukaamme ja rupea muuttolinnuksi. Tiedämme toisen suon, jolla on suloisia hanhineitoja. Ne voisivat hyvinkin kiinnostua sinusta, kun olet noin erikoisen näköinen.»

»Pam, pam», kajahti samassa ylhäältä, ja molemmat hanhet putosivat kuolleina kaislikkoon ja vesi kävi verenpunaiseksi. Pauke jatkui, ja laumoittain villihanhia nousi siivilleen kaislikosta ja metsästäjät tähtäsivät niitä. Metsästyskoirat juoksivat läähättäen saaliin perässä liejussa. Ankanpoikanen pelkäsi kovasti, ja äkkiä sen eteen ilmestyikin valtavan suuri koira, jonka kieli roikkui kidasta ja silmät loistivat ilkeästi. Poikanen luuli viimeisen hetkensä tulleen. Mutta ei, koira irvisti niin että terävät hampaat näkyivät ja meni sitten menojaan.

»Olen niin ruma, ettei koirakaan viitsi purra minua», huokasi poikanen. Se makasi paikallaan vielä kauan sen jälkeen kun laukaukset olivat hiljenneet. Sitten se lähti vaeltamaan pois suolta.

Poikanen taapersi vainioiden ja niittyjen poikki, niin kauas kuin sen voimat vain suinkin kantoivat. Illansuussa se tuli pienen kallellaan olevan mökin luo. Mökki näytti surkealta, ovikin lenksotti vain toisen sara-
nan varassa niin että raosta saattoi pujahtaa sisään.

Mökissä asui vanha eukko kissansa ja kanansa kanssa. Kissaa eukko kutsui Kissimirriksi. Kissa osasi köyristää selkensä ja kehrätä. Jos sitä silitti vastakarvaan, sen selkä kipunoi kuin ilotulitus. Kanalla oli aivan pienet matalat jalat ja siksi sitä kutsuttiin Lyhytkoipeliiniksi. Se muni hyviä munia, ja eukko hoiti sitä kuin lastaan.

Aamulla huomattiin mökkiin saapunut vieras poikanen. Kissa rupesi kehräämään ja kana kaakattamaan.

»Voi ihmettä», sanoi eukko, »tämäpä mukava yllätys.» Hän ei nähnyt hyvin ja luuli poikasta lihavaksi ankaksi. »Nyt minä saan ankanmunia, ellei tämä vain ole urosankka. Täytyypä tutkia.»

Ankanpoikanen otettiin kokeeksi kolmen viikon ajaksi, mutta munia ei kuulunut. Kissa oli herra talossa ja kana rouva. Ne puhuivat mahtavasti: »Me ja muu maailma.» Luulivat olevansa puolet maailmasta ja sitä paitsi paras puoli. Poikanen arveli olevansa toista mieltä, mutta sitä ei kana sietänyt.

»Osaatko munia?» kana kysyi.

»En», poikanen vastasi.

»Pidä sitten suusi kiinni!»

Ja kissa kysyi: »Osaatko köyristää selkäsi, kehrätä ja kipinöidä?»

»En!»

»Sitten sinun ei kannata suutasi avata, kun järkevät olennot puhuvat.»

Poikanen kökötti hiljaa nurkassa pahantuulisena. Sitten sen mieleen tuli yhtäkkiä raikas ilma ja auringonpaiste. Sille tuli polttava halu liukua veden päällä, eikä se voinut enää hillitä itseään vaan kertoi siitä kanalle.

»Mikä sinua vaivaa?» ihmetteli kana. »Saat päähäsi tuollaisia oikkuja. Muni tai kehrää niin se menee ohi.»

»Mutta on niin ihana liukua veden päällä ja kurkottaa välillä pohjaan», unelmoi poikanen.

»Sinä olet tullut hulluksi», kana sanoi. »Kysy vaikka kissalta, haluaisiko se liukua vedenpinnalla ja kurkottaa pohjaan. Itsestäni en halua puhua-kaan. Kysy vaikka emännältämme, haluaisiko hän liukua vedenpinnalla ja saada vettä päänsä yli. Hän on sentään vanha ja viisas.»

»Te ette ymmärrä minua», valitti poikanen.

»No, jollemme me ymmärrä niin kuka sitten ymmärtäisi», kana kaakatti.

»Et kai väitä olevasi viisaampi kuin kissa ja eukko, minusta puhumattakaan! Älä ole olevinasi, lapsi. Olet päässyt lämpimään huoneeseen ja siinä on seuraa, jolta voit jotakin oppia, mutta sinä vain horiset joutavia. Pidä nyt huoli siitä, että opit munimaan ja kehräämään ja kipunoimaan.»

»Luulen, että lähden kauas maailmalle», sanoi poikanen.

»Tee se!» sanoi kana.

Niin poikanen läksi. Se liukui veden päällä ja kurkotti pohjaan, mutta aina se sai kuulla muilta linnuilta kuinka ruma se oli.

Tuli syksy ja puiden lehdet kävivät keltaisiksi ja ruskeiksi. Taivaalla riippui raskaita pilviä valmiina satamaan lumipeitteen minä päivänä hyvänsä. Korppi istui aidalla ja huusi viluissaan. Ankanpoikanen tunsu olonsa apeaksi.

Eräänä iltana auringon laskiessa sen lähelle lehahti parvi komeita suuria lintuja. Ankanpoikanen ei ollut koskaan nähnyt kauniimpia. Linnut olivat hohtavan valkoisia ja niillä oli pitkä taipuisa kaula. Ne olivat joutsenia. Linnut päästivät kummallisen äänen, levittivät mahtavat siipensä ja kohosivat niin korkealle, niin korkealle, että ruman pienen ankanpoikasen mieli kävi oudon kaihoisaksi. Se kieppui ympäri vedessä kuin pyörä, ojensi kaulansa pitkäksi joutsenien perään ja päästi äänen, niin kovan ja kummallisen, että itsekin säikähti sitä.

Talvi kylmeni kylmenemistään. Ankanpoikasen täytyi uiskennella vedessä estääkseen sitä jäätymästä, mutta joka yö uintiaukko kävi yhä ahtaammaksi. Se liikutti jalkojaan herkeämättä, mutta viimein se väsyi, makasi vain aivan hiljaa ja jäätynä kiinni.

Aamulla maatalon isäntä kulki ohi, näki ankanpoikasen, potkaisi kengällään jään rikki ja kantoi poikasen kotiinsa. Siellä se saatiin virkoamaan.

Lapset olisivat halunneet leikkiä ankanpoikasen kanssa, mutta se pelästyi ja syöksyi kauhuissaan maitovatiin. Emäntä huusi ja levitteli

käsiään ja poikanen räpiköi ensin voikaukalossa ja sitten jauhotynnyrissä ja oli kyllä myös sen näköinen. Lapset huusivat ja nauroivat ja yrittivät pyydystää poikasta, emäntä tavoitteli sitä hiilihangolla. Onneksi ovi oli auki ja poikanen pääsi karkaamaan ulos metsään.

Talvi oli ankara. Kävisi liian surulliseksi kertoa kaikesta siitä hädästä ja kurjuudesta, mitä ankanpoikanen joutui kestävänsä. Onneksi tuli kuitenkin viimein kevät, ja poikanen makasi suossa kaislojen keskellä, kun aurinko alkoi taas paistaa lämpimästi.

Silloin poikanen nosti yhtäkkiä siipensä. Ne kantoivat sitä paremmin kuin koskaan ennen ja veivät eteenpäin. Hetkessä se oli suuressa puutarhassa, missä omenapuut kukkivat ja syreenit tuoksuivat kanavien varsilla. Lammikon vesi kimalsi houkuttelevasti. Se näki kolme kaunista valkoista joutsenta, jotka ojentelivat sulkiaan ja liukuivat kevyesti vettä pitkin.

Ankanpoikanen tunnisti nuo uljaat linnut ja mietti haikeana: »Minä lennän noiden kuninkaallisten lintujen luo, ne ehkä nokkivat minut kuoliaaksi kun uskallan lähestyä niitä, vaikka olen näin ruma, mutta yhden-tekevää. Parempi sekin kuin joutua sorsien nypittäväksi, kanojen nokittavaksi, piikatytön potkittavaksi ja talven murjomaksi.»

Ja poikanen laskeutui veteen ja ui komeita joutsenia kohti. Nämä näkivät sen ja viilettivät sitä vastaan. »Surmatkaa minut vain», poikanen sanoi ja taivutti päänsä vedenpintaa päin ja odotti kuolemaa. Mutta mitä se näkikään kirkkaassa vedessä? Se näki oman kuvansa, eikä se enää ollutkaan harmaa ja kömpelö lintu, ei ollenkaan ruma, vaan se oli itsekin joutsen.

Nyt vasta poikanen tajusi onnensa, kaiken kauniin, mikä sitä odotti. Toiset joutsenet lipuivat sen ympärillä ja silittivät sitä nokallaan.

»Hei, tuolla on uusi», huusi pieni lapsi, joka oli tullut puutarhaan. Toiset lapset yhtyivät riemuun ja heittelivät veteen jyviä ja leivänmuruja.

»Uusi on kaikkein kaunein», huusivat kaikki. Ja vanhat joutsenet kumarsivat poikaselle.

Silloin poikanen pisti päänsä siiven alle, sitä ujostutti. Se muisteli, miten sitä oli pilkattu ja halveksittu, ja nyt se kuuli, että oli kaunein kaikista noista kauniista linnuista. Syreenit taivuttivat kukkaterttunsa sen lähelle veteen ja aurinko paistoi lämpimästi ja suloisesti. Silloin se pörhisti höyheniään, ojensi kaulansa pystyyn ja riemuitsi koko sydämeästään: »Näin suuresta onnesta en osannut uneksiakaan, kun olin ruma ankanpoikanen.»

